

Irinyi Károly

**A politikai közgondolkodás
és mentalitás változatai
Debrecenben**

1867-1918

Debreceni Egyetem
Történelmi Intézet
2002

Tartalomjegyzék

Előszó.....	9
I. A politikai közvélemény dimenziói (1867–1875).....	11
Önkultusz és „izgató szabadságmámor”.....	11
A politikai erjedés köznapi jelei. Várospolitikai koncepciók.....	15
Csanak József, a közdolgozók körüli küzdelem bajnoka.....	17
Tisztújítás, mint politikai demonstráció. A városháza „kisöprése”.....	17
A kiegyezés népi visszhangja Debrecenben.....	21
Honvédegylet – balközépi szellemben.....	25
Demokrata kör hiánya – debreceni álradikalizmus.....	29
Tisza Kálmán bűvöletében.....	31
Az 1869. évi országgyűlési képviselőválasztás.....	32
A municipiális autonómia és a kormányzati centralizáció konfliktusai (1867–1872).....	34
A várospolitika jogi keretei.....	37
A főispán mint omnipotens.....	38
A virilizmus szerepe.....	38
A hagyományörzés konzervatív értelmezése.....	39
Pártküzdelmek „még nem zsibbasztják a város életerejét”. Az 1872. évi országgyűlési képviseleválasztás Debrecenben.....	42
Tisza, a „hitehagyott vezér”. Balközépi ortodoxia.....	44
A Debreceni Függetlenségi Párt. „Nem tart velük az intelligencia... tagjai többnyire kékposztóban járnak”.....	46
Az „ábrándmentes értelmiség” felfogása.....	46
II. A politikai élet erővonalai, jellege (1875–1890).....	51
Az uralkodó elit.....	51
A hatalmi elit hierarchiája.....	53
Elit- és várospolitika.....	53
„Egész életében a munka embere volt” – Sesztina Lajos.....	56
Simonffy polgármester, a politikai értelmiség prominense, avagy a kokárdás mameluk.....	57
Simonffy és a református egyház.....	59
A főispánok szerepe.....	61
Sillye Gábor patriarchális liberalizmusa.....	62
Miskolcgy Lajos, az energikus főispán.....	63
Dégenfeld, a túlbuzgó mameluk.....	64
Dégenfeld arisztokrata liberalizmusa.....	67
A politikai és pártviszonyok alakulása Debrecenben a fúziótól Tisza Kálmán bukásáig.....	68
A Tisza-kultusz motivációi.....	69
A Szabadelvű Párt és bázisa.....	70
Vecsey Imre, a kreatív polgár.....	71
1875: a kormánypárt választási győzelme. A függetlenségi eszme detronizálása.....	73
A kormánypártiság materiális motivációi.....	76
„Debrecennek kell megőriznie a függetlenségi eszmét, ha mindenütt az országban kihalna is”. Az ellenzék társadalmi bázisa és politikai ideológiája.....	78

„Ez ős város valódi törzspolgársága”	79
A Kertész dinasztia.....	79
Az ellenzék politikai sztereotípiái.....	81
„A függetlenségi eszmék ős-anyaföldje”	82
1867 – mint „haszontalan papírrongy”	82
Agrárorientált-nacionalista szemlélet. A református „magyar vallás” mítosza. Thaly Kálmán vezérszerepe.....	83
„Tanuljanak tőlünk lojalitást”	84
A függetlenségi ellenzék antiszemitizmusa	84
1878, a debreceni ribillió éve	85
Választási mechanizmus	86
Fanatikus Tisza-kultusz	87
Fanatikus Tisza-gyűlés.....	88
„Lázás agyak réme fenyegeti Debrecen társadalmát”	89
Szellemi prevenció a munkásmozgalom ellenében.....	93
Tisza vesszőfutása	94
„Történelmi érdekű hősi tett’, Tisza bukása 1878-ban	95
A kormánypárti Debrecen	99
A kormánypárt választási sikerei.....	103
A politikai élet egyéb színterei, formái, szervezetei	106
A kormánypárti és ellenzéki politikai ideológia találkozási pontjai Debrecenben.....	107
Lojalitás és ellenzékiesség a református egyház politikai magatartásában	114
A születési arisztokrácia bírálata.....	116
A kormánypárti és ellenzéki politikai ideológia különbségei.....	116
A pártok szerepe a várospolitikában. Városgazdálkodás és politika.....	125
„A régi jó idöket hiába keressük”	132
„Az ipar és kereskedés, a vagyonszerzés terén nagyrészt csak nullák vagyunk” – Alföldi Lapok 1877. 5. füzet	140
A cívismentalitás liberális-polgári kritikája	142
III. A kormánypárt bomlása, a hatalomorientált politika kudarca (1890–1905).....	147
A politikai élet jellegének és feltételrendszerének módosulása.....	147
„A szocializmus hullámai elérték Debrecen vidékét is” – Debreceni Ellenőr, 1891. június 27.....	149
„Valamint a kolera ellen, úgy kell védekezni a szocializmus pestise ellen”	151
Pártonkívüliek köre	156
A függetlenségi eszmékör képviselője.....	159
Homo novus. Jánosi Zoltán ellenzékiessége	163
Az 1892. évi választások. A politikai körzetek állandósulása	164
A Nemzeti Párt. Kokárdás 67-essé.....	167
A Szabadelvű Párt tengődése	169
A politikai súlygyen felbomlása. Az 1901. évi választások	172
Kísélet a hatalom megőrzésére, személycserék a hatalmi elit soraiban.....	176
Dégenfeld bukása, klikkek cserélődése	179
Simonffy távozása.....	180
A „nemzeti láz” léggömbje. Az 1903. évi júliusi debreceni határozat	181
Puky menesztése	185

Domahidy, a „javíthatatlan ószeres”	185
A Bánffy-párt. Dégenfeld, mint ellenzéki vezér	186
A kormánypárt összeomlása, az ellenzék diadala (1905. január)	187
„Lojalitás és hazafiság keresztútján” 1905. január–1906. április	192
Az ellenzék megosztottsága	195
A debreceni zendülés – 1906. január 2.	200
„Debrecen városa beadta a kulcsot”	203
IV. Párt- és politikai erőviszonyok Debrecenben a koalíció időszakában (1906–1910)	211
„Egy szebb jövődönék derengő hajnala?”	211
Függetlenségi és 48-as Párt	211
Az Alkotmánypárt debreceni szerepe	214
A Városi Párt megjelenése a város politikai életében	214
A Függetlenségi és 48-as Balpárt kísérlete Debrecenben	215
„A szocializmus már korántsem a fantasztikus képzelgések világába tartozik”	218
„Nem kell nekik a kalács, korbácsot nekik”. A nemzetiségi kérdés felhangjai a debreceni politikai gondolkodásban	222
A debreceni református egyház politikai megosztottsága	227
A pártok szerepe a várospolitikában. A várospolitika kormányosai	231
A várospolitika mélypontján	232
„Iparos állammá kell átformálni Magyarországot. A közérzésbe bele kell vinni ezt a tudatot”	242
Kíséret a várospolitika modernizálására – avagy a polgári elemek igénybejelentésének kudarcra	244
V. A politikai erőviszonyok alakulása Debrecenben a Nemzeti Munkapárt megalakulásától az első világháborúig	255
„Összeroppantak a függetlenségi jelszavak? Feltámadt a régi 67-es párt”	255
Domahidy második főispánsága	256
A Nemzeti Munkapárt Debrecenben	256
Tisza István és Justh Gyula debreceni politikai párviadala	259
Tradicionalis és modern elemek a Függetlenségi és 48-as Pártban. Juhász Nagy Sándor	262
A Nemzeti Munkapárt törekvései és eszközei a hatalmi prioritásért	264
Tisza István, Debrecen díszpolgára	269
A politikai protestanizmus alapelvei, a református egyház politikai megosztottsága	271
Az értelmiség és a szocialisztikus eszmék	273
Baltazár Dezső pártpolitikai fordulatai	277
„Nem a miénk a népnek lelke sem”. Ferenczy Gyula	283
„Csináljunk csak városi politikát”	284
Agrár–merkantil ellentétek a várospolitikában	288
Szabadkőművesség – magyar szabadelvűség Debrecenben	291
„Nem alacsonyodhatunk kölcsönös segélyező egyesületté”	294
A „magyar liberalizmus” ideológiája és gyakorlata Debrecenben	297
VI. A politikai gondolkodás és a társadalmi közérzet a világháború éveiben	305
„Debrecen népe mámorosan tüntet a világháború mellett”	305
„Senki meg ne tántorodjék közületek a szorongattatások között” I. Thess. III. 5.	310
„Rajtunk a világháború, mely miatt lelkünk szomorú”	315

Új várospolitikai koncepció. Márk Endre polgármestersége	316
Szabadkőműves páholyok	318
„Dal, vidámság sehol, a ruhák is elfeketélttek”	321
1916, a megpróbáltatások esztendeje	328
A Márk-féle várospolitikai koncepció halála.....	334
Forradalmi aktivitás – kényszeredett liberalizálódás.....	335
A Tisza-kultusz végnapjai.....	338
Liberális változások	339
A városigazgatás összeomlása	341
„Ma a területi integritásunk kérdése áll előtérben”. „Lesz magyar irredentizmus?”	348